

Glossa Iuridica

XI. évfolyam, 3-4. szám

Budapest, 2024

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI ELNÖK:

Miskolczi Bodnár Péter

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Antalóczy Péter, Birher Nándor, Böcskei Elvira, Bruhács János,
Csáki-Hatalovics Gyula, Cservák Csaba, Czine Ágnes, Dobrocsi Szilvia,
Domokos Andrea, Homicskó Árpád Olivér, Jakab Éva, Köbel Szilvia,
Kukorelli István, Kun Attila, Liviu Radu, Miskolczi Bodnár Péter, Móré Sándor,
Osztovits András, Pulay Gyula, Rixer Ádám, Erik Stenpien, Stipta István,
Szabó Imre, Szalma József, Szuchy Róbert, Tamás András, Tóth András,
Tóth J. Zoltán, Törő Csaba Attila, Trócsányi László, Udvary Sándor

FŐSZERKESZTŐ:

Rixer Ádám

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTESEK:

Homicskó Árpád Olivér, Szuchy Róbert, Udvary Sándor

SZERKESZTŐK:

Boóc Ádám, Cservák Csaba, Domokos Andrea, Stipta István

ISSN 2064-6887

Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara

Felelős kiadó: Prof. Dr. Tóth J. Zoltán, dékán

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

D. 3,5,45 PR.-1: CONTEMPLATIO DOMINI A VOLUNTAS REFERENCIÁJAKÉNT¹

Az ügyleti akarat kifejeződése kontraktuális és
kvázikontraktuális jogviszonyokban

GIOVANNINI MÁTÉ
tanársegéd (KRE ÁJK)

Absztrakt

A jogalany belső akaratelhatározásának (*voluntas*) kérdése már a római jogtudósokat is foglalkoztatta, később pedig a romanisztika kitüntetett figyelmében részesült. A forgalmi életben az ügyletben érdekelt fél gyakran nem közvetlenül, hanem képviselője útján vett részt. Az ügyintézésre felkért személy az ügy ura (*dominus negotii*) akaratának ismerete alapján jognyilatkozatot tett, tranzakciókat bonyolított le. A más érdekét szolgáló ügyvitel gyakran megbízási szerződés (*mandatum*) keretében valósult meg. Előfordult azonban, hogy a *dominus negotii* tudta nélkül, valaki más megbízás és egyéb jogosultság hiányában járt el helyette ügyeiben. Ebben az esetben a megbízás nélküli ügyvivő (*negotiorum gestor*) rendszerint nem rendelkezett biztos információkkal az ügy ura akaratáról. A következő elemzés középpontját képező Digesta-fragmentum egy olyan tényállást rögzít, melyben a *negotiorum gestor*nak beavatkozása előtt kivételesen lehetősége nyílik a *dominus negotii* akaratának megismerésére.

Kulcsszavak: *contemplatio, mandatum, negotiorum gestio, actio mandati, actio negotiorum gestorum*, D. 3,5,45pr.

D. 3,5,45 PR.-1: CONTEMPLATIO DOMINI AS A REFERENCE FOR VOLUNTAS.

The expression of transactional will in contractual and quasi-contractual legal relations

Abstract

The question of the internal will (*voluntas*) of the legal entity already intrigued Roman jurists, and later received special attention in the field of Roman law

1 A tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-3-I. kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

studies. In commercial life, the party involved often participated not directly, but through his representative. The person entrusted with the administration made legal statement and conducted transactions based on the knowledge of the principal's (*dominus negotii*) will. The management of affairs in the interest of another often took place within the framework of the contract of mandate (*mandatum*). However, it sometimes happened that someone acted on behalf of the *dominus negotii* without his knowledge, without a mandate, or any other authorization. In this case, the unauthorized administrator (*negotiorum gestor*) usually did not have certain information about the will of the principal. The Digest fragment at the centre of the following analysis records a fact situation in which the *negotiorum gestor*, exceptionally, has the opportunity to learn the will of the *dominus negotii* before intervening.

Keywords: *contemplatio, mandatum, negotiorum gestio, actio mandati, actio negotiorum gestorum*, D. 3,5,45pr.

1. Az ügyleti akarat értékelése

A kazuisztikus gondolkodásmódú rómaiak kevésbé törekedtek absztrakt definíciók kialakítására, inkább az adott esetre, egy ügylettípusra koncentráltak.² A római magánjogi alapokon nyugvó jogügyleti tan kidolgozása a pandektisztika érdeme.³ A pandektisták körében két egymással szemben álló elmélet terjedt el, az akarat elmélet ('Willenstheorie'⁴) és a nyilatkozati elmélet ('Erklärungstheorie'⁵).⁶ Az

2 KASER, Max: *Das Römische Privatrecht*. München, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1971², 227.

3 ALBANESE, Bernardo: *Gli atti negoziali nel diritto romano*. Palermo, Università di Palermo, 1982, 7.

4 Már az irányzat kiemelkedő képviselője, Savigny rámutat arra, hogy az akarat és a nyilatkozat összhangját a két komponens természetes viszonya ('naturgemäßes Verhältnis') képezheti: SAVIGNY, Friedrich Carl von: *System des heutigen römischen Rechts (Bd. III)*. Berlin, Veit & Comp., 1840, 258.

5 A nyilatkozati elv mellett állást foglaló Jhering, hangsúlyozza, hogy az akaratot egy cél határozza meg, amelyre a szerződő felek érdeke összpontosul: JHERING, Rudolf von: *Der Zweck im Recht (Bd. I)*. Leipzig, Breitkopf & Härtel, 1877, 77.

6 PÓLAY Elemér: A pandektisztika és hatása a magyar magánjog tudományára. *Acta Jur. et Pol.*, Tom. XXIII, Fasc. 6, 1976, 40skk. A gyakorlatban egyik álláspont sem tud maradéktalanul érvényesülni: MARTON Géza: *A római magánjog elemeinek tankönyve. Intitúciók*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1960³, 74; vö. DIÓSDI, György: *Contract in Roman law. From the Twelve Tables to the Glossators*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1981, 21. Az ügyleti akarat interpretációjának történeti előzményeire vonatkozóan lásd: JAKAB Éva: *Causa Curiana. Az ügyleti akarat értelmezése az ókori Rómában. Miskolci Jogi Szemle*, 16 (2021), 221–231. A jogügylet fogalmának problematikájához lásd: SIKLÓSI Iván: A

interpoláció-kutatások révén⁷ dominánssá váló nézet szerint a római jogtudósok eredetileg a *verbának* tulajdonítottak nagyobb jelentőséget,⁸ a *voluntas* csupán a posztklasszikus-iustinianusi jogban került előtérbe.⁹ A *verba–voluntas* vita mára lezártnak tekinthető,¹⁰ a romanisták közmegegyezéssel elfogadták, hogy e teóriák anakronisztikus preconcepciókra épülnek, mivel az antik forrásokkal alá nem támasztható eszmék hamis képet festenek le a római jogról.¹¹ A klasszikusok a jogügyletek egészével foglalkoztak; nem emelték ki, és nem dogmatizálták azok objektív vagy szubjektív összetevőit.¹²

Alapvetően a jogügyletekben kifejezett akarat ugyanahhoz a személyhez tartozik, akinek a javára vagy akinek a terhére valamilyen joghatást idéz elő.¹³ A képviselet esetében azonban a képviselő teszi meg a jognyilatkozatot, amelyből a joghatások – közvetve vagy közvetlenül – az ügyletben érdekelt képviseltre háramlanak.¹⁴ A képviselet lehet törvényes ('*rappresentanza legale*') és önkéntes ('*rappresentanza volontaria*').¹⁵ Bár a rómaiak hosszú időn át

nemlétező, érvénytelen és hatálytalan jogügyletek elméleti és dogmatikai kérdései a római jogban és a modern jogokban. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2014, 25-41.

- 7 Gandolfi mélyreható vizsgálódást végzett a témában: GANDOLFI, Giuseppe: *Studi sull'interpretazione degli atti negoziali in diritto romano.* Milano, Giuffrè, 1966, 17-242.
- 8 GRADENWITZ, Otto: Interpolationen in den Pandekten. SZ 7 (1886), 45–84. 79.
- 9 Az eszmeáramlat kibontakozását jelentős mértékben előmozdította Pringsheim munkássága: PRINGSHEIM, Fritz: Animus donandi. SZ 42 (1921), 273–327; Animus in Roman Law. LQR 49 (1933), 43–60; Id quod actum est. SZ 78 (1961), 1–91.
- 10 KNÜTEL, Rolf: *Stipulatio und pacta.* In: MEDICUS, Dieter–SEILER, Hans Hermann (Hrsg.): Festschrift für Max Kaser zum 70. Geburtstag. München, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1976, 201–228. 202.
- 11 Lásd részletesen: HAMZA Gábor: Értékítélet és anakronizmus (Történetietlenség és preconcepciók a római jogi kutatásokban). *Jogtudományi Közlöny*, 33 (1978), 478–485; FIORI, Roberto: *The Roman Conception of Contract.* In: MCGINN, Thomas A. J. (ed.): *Obligations in Roman Law. Past, Present, and Future.* Ann Arbor, University of Michigan Press, 2012, 40–75. 42-67.
- 12 ZIMMERMANN, Reinhard: *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition.* Oxford, Oxford University Press, 1996, 626.
- 13 ARANGIO-RUIZ, Vincenzo: *Istituzioni di diritto romano.* Napoli, Jovene, 1991¹⁴, 93. Az akarat fiziológiai megképződését érzékletesen mutatja be: SCIALOJA, Vittorio: *Negozi giuridici.* Roma, Tip. Unione Arti Grafiche, 1950⁵, 31skk.
- 14 BONFANTE, Pietro: *Istituzioni di diritto romano.* Torino, Giappichelli, 1946¹⁰, 78. Lásd részletesen: ZIMMERMANN, Ernst: *Die Lehre von der stellvertretenden Negotiorum Gestio.* Straßburg, Verlag von R. Schulz und Comp., 1876, 37skk.
- 15 MARRONE, Matteo: *Manuale di diritto privato romano.* Torino, Giappichelli, 2004, 117sk. A képviselet típusok szisztematizálást lásd: TALAMANCA, Mario: *Istituzioni di diritto romano.* Milano, Giuffrè, 1990, 264skk. Törvényes képviselet esetén a képviselt védelme érdekében a gondnok vagy a gyám teszi meg jognyilatkozatot: Paul. D. 26,1,1 pr.; Ulp. D. 26,1,3,1;

ragaszkodtak a *per extraneam personam nobis adquiri non posse* elvhez,¹⁶ már a klasszikus jog is elismerte, hogy bizonyos körülmények között a képviselő a képviselt akaratától függetlenül eszközölhetett olyan cselekményeket, melyekből a képviselt vált jogosulttá.¹⁷ Mindazonáltal, az individualista szellemiségű rómaiak idegenkedtek attól, hogy valaki felkérés nélkül ügyeikbe avatkozzon,¹⁸ hiszen a beavatkozó ténykedése veszélybe sodorhatja a *dominus negotii* privátautonómiájának integritását.¹⁹ A károkozás nem tekinthető a

Pomp. D. 26,1,13 pr. A gyámrendelésre vonatkozóan lásd: Újvári Emese: *Közszolgálat és felelősség történeti aspektusból. A gyámrendelésre feljogosított szervek kárfelelőssége a római jogban*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 2020, 11–33. Egy személy önként is felruházhat nyilatkozattételi joggal valakit, aki a képviseleti hatalom birtokában a képviselt helyett eljár, például *praepositio* vagy *iussum* formájában: Ulp. D. 14,3,1; D. 15,4,1,1. Lásd ehhez: FÖLDI András: *Kereskedelmi jogintézmények a római jogban*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1997, 128–130; HAMZA Gábor: *Az ügyleti képviselet. Dogmatikai és elméleti vizsgálatok az antik jogoktól napjainkig*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982, 151sk; ONIDA, Pietro Paolo: In tema di natura del mandatum. *Diritto@Storia*, 13 (2015); RAMOS, Arias: Representación y praepositio. *Boletín de la Univ. de Santiago de Compostela*, Año X, Núm. 31 (1941), 3–20. 10skk.

- 16 Gai. *Inst.* 2,95; lásd ehhez: BRETONE, Mario: «Adquisitio per procuratorem»? *Labeo*, 1 (1955), 280–292. A képviselet közvetlen hatásai elismerésének valószínűleg kezdetben a forgalmi élet szabott gátat: KISS Géza: *Kritikai észrevételek a római jogi képviselet kifejlődéséhez*. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedése, 1906, 53. Róma hegemoniáját megelőzően a *personae alieni iuris* pótolták a fejlettebb gazdasági viszonyok között kialakuló közvetlen képviselet funkcióit: RICCOBONO, Salvatore: Lineamenti della dottrina della rappresentanza diretta in *Diritto Romano. Annali del Seminario Giuridico della R. Università di Palermo*, 14 (1930), 289–427. 392. Lásd az *actiones adiecticiae qualitatis* szerepét a képviselet intézménytörténetében: AUBERT, Jean-Jacques: *Business Managers in Ancient Rome. A Social and Economic Study of Institores, 200 B.C. – A.D. 250*. Leiden–New York–Köln, E.J. Brill, 1994, 40skk; HELD, Henrik-Riko: *Actio de in rem verso (verzijski zahtjev) u hrvatskom i poredbenom pravu*. In: TOT, Ivan–SLAKOPER, Zvonimir (ur.): *Hrvatsko obvezno pravo u poredbenopravnom kontekstu. Petnaest godina Zakona o obveznim odnosima*. Zagreb, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2022, 519–573. 521skk.
- 17 A képviselő eljárásából fakadó automatikus jogszerzéshez szükséges volt, hogy az a képviselt érdekét (*nomine eius*) szolgálja: Gai. D. 3,5,38; Paul. D. 41,2,1,5; Ulp. D. 41,2,4; Pap. D. 41,2,44,1; Gai. D. 46,3,53. Vö. Gai. *Inst.* 4,84; FLUME, Werner: *Rechtsakt und Rechtsverhältnis Römische Jurisprudenz und modernrechtliches Denken*. Paderborn, Schöningh, 1990, 81skk; MICELI, Maria: *Studi sulla «rappresentanza» nel diritto romano (vol. 1)*. Milano, Giuffrè, 2008, 23skk.
- 18 FÖLDI András–HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*. Budapest, Novissima Kiadó, 2023²⁷, 555. A rómaiak idegen ügybe avatkozással kapcsolatos ellenszenvének szemléltetéséül lásd: Pomp. D. 50,17,36. Vö. DAWSON, John P.: *Negotiorum Gestio. The Altruistic Intermeddler*. *Harvard Law Review*, 74 (1961), 817–865. 821skk.
- 19 DEPPENKEMPER, Gunter: *Negotiorum gestio–Geschäftsführung ohne Auftrag (Bd. 1)*.

beavatkozás szükségszerű következményének; az is előfordulhat, hogy az ügyvivő éppen acélból lép fel, hogy a *dominust* valamilyen fenyegető kártól megóvja.²⁰ A kárelhárító tevékenység rendszerint egybeesik az ügy urának érdekével, azonban az intervenció idején a *dominus* akaratnyilatkozata még hiányzik.²¹ A képviselő tehát akkor járhat el ténylegesen a képviselt akaratának megfelelően, ha utóbbi akaratát a külvilággal – a képviselővel, illetőleg harmadik személyekkel – közli.²² Az akaratnyilvánítás egyik gyakori megvalósulási formája, amikor a *dominus* az idegen ügy ellátásának feladatát egy meghatározott személy gondjaira bízta.²³

2. Obligatio mandati consensu contrahentium consistit²⁴

Gaius a megbízást (*mandatum*²⁵) a kötelmek azon csoportjában helyezte el, melyek megegyezéssel (*consensu*) jönnek létre.²⁶ A rómaiak a *mandatum* keletkezési módjával szemben semmilyen alakszerűségi követelményt nem

Göttingen, V&R unipress, 2014, 39. [a továbbiakban: DEPPENKEMPER (2014a)]

- 20 Ulp. D. 3,3,33,2; Iul. D. 3,3,76; Ulp. D. 3,5,1; D. 3,5,3,9; D. 3,5,9,1; Paul. D. 4,6,22 pr. Vö. Ulp. D. 3,3,33,4; Gai. D. 3,5,12; Paul. D. 3,5,35; Ulp. D. 11,7,14,1. A segítségnyújtó beavatkozáshoz lásd: SCHRAGE, Eltjo: *Geschäftsführung ohne Auftrag und der gute Samariter*. In: ARMGARDT, Matthias–KLINCK, Fabian–REICHARD, Ingo (Hrsg.): *Liber amicorum Christoph Krampe zum 70. Geburtstag*. Berlin, Duncker & Humblot, 2013, 309–322; WITTMANN, Roland: *Begriff und Funktionen der Geschäftsführung ohne Auftrag. Eine zivilistisch-dogmengeschichtliche Abhandlung*. München, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1981, 6sk.
- 21 WŁASSAK, Moriz: *Zur Geschichte der Negotiorum Gestio. Eine rechtshistorische Untersuchung*. Jena, Verlag von Gustav Fischer, 1879, 74sk. Bertzel szerint az ügyvitel *dominus negotii* akaratának perspektívájában történő értékelése a pandektisztika hatására került a romanisták homlokerébe: BERTZEL, Karl: *Der Notgeschäftsführer als Repräsentant des Geschäftsherrn*. *AcP*, 158 (1959/1960), 107–150. 135.
- 22 CLAUS, Axel: *Gewillkürte Stellvertretung im Römischen Privatrecht*. Berlin, Duncker & Humblot, 1973, 37, 40; vö. RUHSTRAT, Ernst: *Über die römischen Handlungsbevollmächtigten*. *SZ*, 10 (1889), 323–344. 324. VALIÑO, Emilio: *Las „acciones adiecticiae qualitatis” y sus relaciones básicas en derecho romano*. *AHDE*, 37 (1967), 339–436. 408.
- 23 Vö. RANDAZZO, Salvo: *Mandare. Radici della doverosità e percorsi consensualistici nell'evoluzione del mandato romano*. Milano, Giuffrè, 2005, 10.
- 24 Paul. D. 17,1,1 pr.
- 25 A *mandatum* etimológiája arra a formaságra nyúlhat vissza, mikor az ügyletet a felek kézfogásukkal jóváhagyólag elismerték (*manum dabat*): Isid. *Etym.* 5,24,20. Feltehetően már a megbízási szerződés preklasszikus premisszái is tartalmazhatták a *bona fides* követelményét: SCHUBERT, Dietmar: *Die Mandatarhaftung im Römischen Recht*. Baden-Baden, Nomos, 2014, 78.
- 26 Gai. *Inst.* 3,135.

támasztottak,²⁷ a felek a puszta megállapodás folytán szerződéses viszonyba kerültek egymással.²⁸ A megbízási szerződésből²⁹ egyenlőtlenül kétoldalú *bonae fidei* kötelelem keletkezik.³⁰ A szerződés szívességi jellegű,³¹ a főszolgáltatás a megbízottat (*mandatarius*) terheli, aki más – többnyire a megbízó (*mandator*) – érdekében ingyenesen cselekszik.³² A *mandatum* széles alkalmazási körének köszönhetően a klasszikus kor egyik legfontosabb szerződésének minősült.³³ Tárgyát döntően ügyleti vagy perbeli képviselőt képezte,³⁴ ide tartozott többek között a magasrendű szellemi munka (*artes liberales*) is³⁵.

27 MICELI i. m. 125sk. Vö. Paul. D. 17,1,1,2; Mod. D. 44,7,52,10.

28 Gai. *Inst.* 3,136.

29 A megbízási szerződés mint kétoldalú jogügylet autentikusan a *mandatum susceptum*, illetve a *mandatum consensu contractum* kifejezéseként feleltethető meg: GUARINO, Antonio: *Diritto privato romano*. Napoli, Jovene, 1994¹⁰, 938; Paul. D. 17,1,20 pr.; Gai. D. 17,1,27,2; Iav. D. 17,1,36 pr.; Gai. D. 17,1,41; Ulp. D. 17,1,43.

30 BENEDEK Ferenc–PÓKECZ KOVÁCS Attila: *Római magánjog*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2023¹⁰, 340.

31 A *mandatum* a barátság azon erkölcsi kötelezettségeiből (*officia amicitiae*) fejlődött ki, amelyeket a római társadalmi rend a *civis Romanus*tól megkívánt: Paul. D. 17,1,1,4; NÖRR, Dieter: *Mandatum, fides, amicitia*. In: NÖRR, Dieter–NISHIMURA, Shigeo (Hrsg.): *Mandatum und Verwandtes. Beiträge zum römischen und modernen Recht*. Berlin–Heidelberg, Springer, 1993, 13–37. 20skk.; KROPFENBERG, Inge: *Amicitia und römisches Delegations- und Auftragsrecht*. SZ, 126 (2009), 284–304. 299skk. Vö. Cic. *Rosc. Am.* 111.

32 Gai. *Inst.* 3,155; Gai. D. 17,1,2 pr. A megbízás szolgálhatta részben a megbízott érdekét is, azonban kizárólag az ő érdekében nem jöhetett létre: Gai. *Inst.* 3,156; JAKAB, Éva: *Römisches Familien- und Vertragsrecht*. In: MANTHE, Ulrich (Hrsg.): *Die Rechtskulturen der Antike. Vom Alten Orient bis zum Römischen Reich*. München, C.H. Beck, 2003, 269–317. 306–307. Az ingyenesség eredetileg a *mandatum* tényállási elemének számított, viszont már az I. századtól szokássá vált, hogy a megbízó tiszteletdíjjal (*honorarium*) fejezte ki háláját a megbízott által nyújtott szolgáltatásért: MICHEL, Jacques: *Gratuité en droit romain*. Bruxelles, Université Libre de Bruxelles, Institut de Sociologie, 1962, 186skk. Az ingyenesség kritériuma mellett szól, hogy a *honorarium* kezdetben csak *extra ordinem* volt peresíthető: BORKOWSKI, Andrew–DU PLESSIS, Paul: *Textbook on Roman Law*. Oxford, Oxford University Press, 2005³, 281. Vö. VÉKÁS Lajos: *A szerződési rendszer fejlődési csomópontjai*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977, 18skk.

33 BRÓSZ Róbert–PÓLAY Elemér: *Római jog*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1986⁴, 440. Lásd ehhez FRESE, Benedikt: *Das Mandat in seiner Beziehung zur Prokurator*. In: *Studi in onore di Salvatore Riccobono* (vol. 4). Palermo, Arti Grafiche G. Castiglia, 1936, 399–449. 406skk.

34 ARANGIO-RUIZ, Vincenzo: *Il mandato in diritto romano*. Napoli, Jovene, 1949, 102.

35 A szabad emberhez méltóbbnak tartott szellemi munka nem lehetett tárgya sem a munkaszerződésnek, sem pedig a vállalkozási szerződésnek, e célra a megbízás szolgált: PÓKECZ KOVÁCS Attila: A munkavégzésre irányuló szerződések tipológiája a római jogban. *Tudományos Dialóg*, 4 (2000), 22–25. 24. Az ilyen tevékenységet folytató ügyvédek vagy orvosok szolgáltatásaikért tiszteletdíjban vagy remunerációban részesülhettek: FINKENAUER,

A megbízás elfogadása a szerződő partner szabad akaratától függ,³⁶ azonban amennyiben elvállalta a feladatot, köteles azt a *bona fides* követelményeinek megfelelően ellátni:³⁷ *voluntatis est enim suscipere mandatum, necessitatis consummare*³⁸. A *mandatum* létrehozásához tehát elengedhetetlen alkatrészként, egybehangzó akaratnyilatkozatokra van szükség.³⁹ Az akaratnyilatkozatoknak elegendő a szerződés tartalmában találkozniuk, az alakszerűtlen megállapodás ugyanis lehetővé teszi, hogy a felek akár ráutaló magatartással (*concludens factum*) fejezzék ki szerződéskötési szándékukat.⁴⁰ Az ókorban a távollévők közötti kommunikáció sokkal lassabban valósult meg,⁴¹ mint

Thomas: *Das entgeltliche Mandat im römischen Recht*. In: MANTHE, Ulrich–NISHIMURA, Shigeo–IGIMI, Mariko (Hrsg.): *Aus der Werkstatt römischer Juristen. Vorträge der Europäisch-Ostasiatischen Tagung 2013 in Fukuoka*. Berlin, Duncker & Humblot, 2016, 55–90. 65. Az *artes liberales* beható tanulmányozását lásd: VISKY, Károly: *Geistige Arbeit und die „artes liberales“ in den Quellen des römischen Rechts*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.

- 36 A *voluntas* jogi relevanciáját az antik jogok szerződés-konstrukciója tükrében vizsgálja: HAMZA Gábor: *Szerződésfogalom a Mediterráneum antik jogaiban*. *Jogtudományi Közlemény*, 38 (1983), 43–48. 44sk. Az akaratmegegyezés és a szerződés összefüggéseit lásd: HAMZA Gábor: *Jogösszehasonlítás és az antik jogrendszerek*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1998, 193skk.
- 37 Az *actio mandati bonae fidei iudicium*on alapult: LENEL, Otto: *Das Edictum Perpetuum. Ein Versuch zu seiner Wiederherstellung*. Leipzig, Verlag von Bernhard Tauchnitz, 1927³, 295skk. Vö. Ulp. D. 17,1,8,10; D. 17,1,10,1.
- 38 Paul. D. 13,6,17,3. A *commodatum*ról szóló titulus alatt található szöveg vizsgálatát lásd: SCHWARZ, Fritz: *Die Konträrklagen*. *SZ*, 71 (1954), 111–220. 129skk; MAYER-MALY, Theo: *Obligamur necessitate*. *SZ*, 83 (1966), 47–67. 54; NÖRR, Dieter: *Ethik und Recht im Widerstreit? Bemerkungen zu Paul. (29 ad ed.) D. 13.6.17.3*. In: SCHERMAIER, Martin Josef–VÉGH, Zoltán (Hrsg.): *Ars boni et aequi. Festschrift für Wolfgang Waldstein zum 65. Geburtstag*. Stuttgart, Steiner, 1993, 267–284; CSOKNYA Tünde Éva: *Észrevételek a haszonkölcsön megszűnéséről egy paulusi Digesta-fragmentum alapján (Paul. D. 13.6.17.3)*. In: Ádám Antal (szerk.): *PhD tanulmányok 10*. Pécs, PTE ÁJK, DI, 2011, 91–115. A *voluntas–necessitas* kontrasztját lásd az *actio mandati* és az *actio negotiorum gestorum* relációjában: Paul. D. 3,5,18,2.
- 39 ROCCA, Alfonso Nasalli: *Il mandato. Studio di diritto romano*. Roma, L’Erma di Bretschneider, 1972, 23. Vö. Mod. D. 44,7,52,4.
- 40 WATSON, Alan: *Contract of Mandate in Roman Law*. Oxford, Clarendon Press, 1961, 64. Az akaratmegnyilvánulás kérdésében a bíró jogosult dönten: DONATUTI, Guido: *Il silenzio come manifestazione di volontà*. In: *Studi in onore di Pietro Bonfante (vol. 4)*. Milano, Fratelli Treves, 1930, 459–484. 464–465. A késő klasszikus jog elegendőnek tartotta, ha valaki tudatosan eltúrte, hogy más intézze ügyét: Ulp. D. 17,1,6,2; Pap. D. 17,1,53; KASER, Max–KNÜTEL, Rolf–LOHSE, Sebastian: *Römisches Privatrecht*. München, C.H. Beck, 2021²², 335.
- 41 Megbízást hírnök közreműködésével, illetve levél útján is létre lehetett hozni: Paul. D. 17,1,1,1. Lásd ehhez: DÜLL, Rudolf: *Über Ansätze direkter Stellvertretung im frührepublikanischen römischen Recht*. *SZ*, 67 (1950), 162–184. 163skk; KARLOVIĆ, Tomislav: *Some remarks on*

napjainkban, a *mandatarius* akaratnyilatkozata olykor csak a megbízásban megjelölt feladat ellátását követően érkezett meg a *mandator*hoz.⁴²

A *mandatum* bizalmi viszonyt hoz létre a felek között,⁴³ így a szerződés megszűnését eredményezi, ha annak teljesítése még lehetséges, de nem kezdődött el (*re integra*), ha a megbízó (*revocatio mandati*⁴⁴) vagy a megbízott (*renuntiatio mandati*⁴⁵) visszalép, vagy egyikük meghal (*mors alterutrius alicuius interveniat*⁴⁶).⁴⁷

3. A *negotiorum gestio*ból keletkező aszimmetrikus jogviszony

A megbízás nélküli ügyvitel (*negotiorum gestio*⁴⁸) a *quasi contractus*ok között elsőként kerül nevesítésre Iustinianusnál.⁴⁹ Az *Institutiones* ugyanazt a típustényállást rögzíti, mely Ulpianus ediktumkommentárjában megjelent,⁵⁰

the conclusion of contracts inter absentes in Roman law. In: MIKULA, Maciej–STOLARSKI, Kamil (ur.): *Ex contractu, ex delicto. Z dziejów prawa zobowiązań.* Krakow, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Jagiellonian University Press, 2012, 25–35. 29-30.

- 42 Egy üzleti tranzakció lebonyolítására szóló megbízás teljesítése villámgyors cselekvést igényelhetett: KLAMI, Hannu Tapani: *Teneor mandati.* Turku, Turun Yliopisto, 1976, 75.
- 43 NIEDERLÄNDER, Hubert: Alan Watson, *Contract of Mandate in Roman Law.* SZ, 79 (1962), 449–457. 453. A római jogi hagyományokat tükröző modern polgári jog a megbízási szerződést gondossági kötelemként definiálja: MISKOLCZI-BODNÁR Péter: *A megbízási szerződés 6:272–6:280. §§.* In: OSZTOVITS András (szerk.): *A Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja* (III. kötet). Budapest, OPTEN Informatikai Kft., 2014, 688–702. 690. A szerződés bizalmi természetű a kölcsönös együttműködési és informálási kötelezettségben is megjelenik: BÍRÓ György: *A megbízási szerződés.* Budapest, KJK-KERSZÖV Jog és Üzleti Kiadó Kft., 2001, 36.
- 44 Gai. *Inst.* 3,159; Ulp. D. 17,1,12,16; Paul. D. 17,1,15. A *renuntiatio mandati* gyakorlására vonatkozóan lásd: IGIMI, Mariko: *Zu Problemen der renuntiatio mandati bei Gaius D. 17,1,27,2 (9 ed. prov.).* In: NÖRR, Dieter–NISHIMURA, Shigeo (Hrsg.): *Mandatum und Verwandtes. Beiträge zum römischen und modernen Recht.* Berlin–Heidelberg, Springer, 1993, 141–152.
- 45 Paul. D. 17,1,22,11; Gai. D. 17,1,27,2; Inst. 3,26,11.
- 46 Gai. *Inst.* 3,160.
- 47 HEINEMEYER, Susanne: *Klage aus Auftrag (actio mandati).* In: BABUSIAUX, Ulrike–BALDUS, Christian–ERNST, Wolfgang et al. (Hrsg.): *Handbuch des Römischen Privatrechts* (Bd. 2). Tübingen, Mohr Siebeck, 2023, 2357–2378. 2364sk. A megbízó halálát követően teljesítendő megbízás kérdéséhez lásd: RIBAS ALBA, José María: *Mandatum post mortem. Sem. Compl.*, 14 (2002), 57–100.
- 48 *A negotia gesta* fogalma minden idegen ügyvitelt magában foglalt, melyre a *mandatum* vagy a *tutela* speciális szabályai nem terjedtek ki: KASER i. m. 586-587.
- 49 Inst. 3,27,1.
- 50 Voci szerint a klasszikus jogban ismeretes volt olyan nézőpont, amely a *negotiorum gestio*t szerződésnek tekintette: VOCI, Pasquale: *La dottrina romana del contratto.*

nevezetesen a *dominus negotii* távollétében végzett ügyvitelt.⁵¹ Az *edictum* kiadását az *absens*, ügyeinek ellátásában korlátozott személy joghátránytól való megóvása, különösen vagyoni érdekeinek védelme indokolta.⁵² Valószínűsíthető, hogy a *negotiorum gestio* elsődleges funkciója a *defensio absentis* lehetett.⁵³ A *negotiorum gestio* szubszidiárius jelleggel érvényesül (*nec enim ideo est obligatus, quod negotia gessit, verum idcirco quod mandatum suscepit*⁵⁴),⁵⁵ így heterogén élethelyzetekből felmerülő jogi problémákra kínál megoldást.⁵⁶

A források alapján⁵⁷ megkülönböztethetünk önkéntes ('*gestione spontanea*') és szükséges ügyvitelt ('*gestione necessaria*').⁵⁸ Az eredményes *negotiorum*

Milano, Giuffrè, 1946, 174-175. Vö. FRESE, Benedikt: *Prokuratur und negotiorum gestio im römischen Recht*. In: Mélanges de droit romain dédiés a Georges Cornil (vol. 1). Ancienne Maison d'Édition Vanderpoorten, 1926, 326–384. 337; WATSON, Alan: *The Law of Obligations in the Later Roman Republic*. Oxford, Clarendon Press, 1965, 193.

51 A *negotiorum gestor* ügyvitel gyakran *amicitia*, illetve *affectio* alapján valósult meg: KORTMANN, Jeroen: *Altruism in private law. Liability for Nonfeasance and Negotiorum Gestio*. Oxford, Oxford University Press, 2005, 101. A *negotiorum gestio* és a *mandatum* szociáletikai kontextusához lásd: VERBOVEN, Koenraad: *The Economy of Friends. Economic Aspects of Amicitia and Patronage in the Late Republic*. Brussels, Latomus, 2002, 227skk; SACHERS, Erich: Zur Lehre von der Haftung des Mandatars im klassischen römischen Recht. SZ, 59 (1939), 432–497. 436skk; SCHULZ, Fritz: *Prinzipien des römischen Rechts*. München–Leipzig, Duncker & Humblot, 1934, 160sk.

52 Ulp. D. 3,5,1.

53 Pap. D. 3,5,30,2; Paul. D. 17,1,58 pr. KARLOWA, Otto: *Römische Rechtsgeschichte (Bd. 2)*. Leipzig, Veit & Comp., 1901, 667-668; FINAZZI, Giovanni: *Ricerche in tema di negotiorum gestio (vol. 1). Azione pretoria ed azione civile*. Napoli, Jovene, 1999, 89-93.

54 Ulp. D. 17,1,6,1.

55 PARTSCH, Josef: *Studien zur Negotiorum Gestio (vol. 1)*. Heidelberg, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, 1913, 46. A megbízás nélküli ügyvitel kiegészítő funkciója máig érvényesül: TÓKEY Balázs: *Szerződésen kívüli kötelmek. Károközás és az egyéb kötelelem-keletkeztető tények*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020, 167.

56 TALAMANCA, Mario: Le fattispecie dell'«actio negotiorum gestorum». *Labeo*, 17 (1971), 217–244. 232. A *negotiorum gestor* különböző jogi és ténybeli tevékenységeihez lásd pl.: Ulp. D. 3,5,5,12; Scaev. D. 3,5,8; Pomp. D. 3,5,10; Paul. D. 3,5,12; Ulp. D. 3,5,16; Pap. D. 3,5,30,2; D. 3,5,31 pr.; Paul. D. 3,5,40; Lab. D. 3,5,42; Afr. D. 3,5,48.

57 Ulp. D. 3,5,3,9; D. 3,5,3,10; D. 3,5,9,1; Gai. D. 3,5,21; Pap. D. 3,5,30,7.

58 FINAZZI, Giovanni: *Ricerche in tema di negotiorum gestio (vol. II.2). Obbligazioni gravanti sul gestore e sul gerito e responsabilità*. Cassino, Università degli Studi di Cassino, 2006, 179.

gestio előfeltételeként az *utilitas gestionis*⁵⁹ elvét tartjuk számon.⁶⁰ Ez az elv egyrésztől biztosítja a *dominus negotii* érdekvédelmét, másrésztől lehetőséget nyújt a *negotiorum gestor* költségtérítésére.⁶¹ Az ügyvivő olykor azonnali cselekvést igénylő körülmények között avatkozik be:⁶² *nam si affectione coactus, ne bona mea distrahantur, negotiis te meis optuleris*.⁶³ A szükséghelyzet⁶⁴ a vagyoni viszonyok megkímélését célzó cselekmény indikátoraként vehető

- 59 A *negotium utiliter gestum* definiálása a *negotiorum gestio* egyik legproblematikusabb szegmentuma. A *iusperitusok* közül elsőként Labeo rögzítette a *gestor* igényérvényesítésének feltételeként a *dominus* hasznára, előnyére váló eljárást: STEIN, Peter: *The Two Schools of Jurists in the Early Roman Principate*. *Cambridge Law Journal*, 31 (1972), 8–31. 13. E véleményt erősíti meg: NAVARRA, Marialuisa: *Ricerche sulla utilitas nel pensiero dei giuristi romani*. Torino, Giappichelli, 2002, 14-15. Proculus az *utilitast* objektív mércének tekinti, Celsus véleménye szerint viszont a *dominus* személyétől, szubjektív szempontoktól függ, hogy hasznosnak minősíthető-e az eljárás (Ulp. D. 3,5,9,1). Az objektív jellemzőkre helyezi a hangsúlyt KRELLER, Hans: *Das Edikt de negotiis gestis in der klassischen Praxis*. SZ, 59 (1939), 390–431. 406 és STOLJAR, Samuel J.: *Negotiorum Gestio*. In: CAEMMERER, Ernst von–SCHLECHTRIEM, Peter (ed.): *International Encyclopedia of Comparative Law* (vol. X). *Restitution – Unjust Enrichment and Negotiorum Gestio*. Tübingen, Mohr Siebeck, 1984, 41. A szubjektív szemlélet mellett érvel: MÜLLER, Harald: *Der Fremdgegeschäftsführungswille. Eine kritische Bestandsaufnahme*. Mannheim, Universität Mannheim, 1980, 108. Finazzi közvetítő álláspontját tartom a leghelyesebbnek, mely az objektív aspektus elsőbbsége mellett száll síkra, mégsem zárja ki a szubjektív tényezők figyelembevételét: FINAZZI, Giovanni: *Ricerche in tema di negotiorum gestio (vol. II.1). Requisiti delle actiones negotiorum gestorum*. Cassino, Università degli Studi di Cassino, 2003, 606-607.
- 60 SEILER, Hans Hermann: *Der Tatbestand der negotiorum gestio im römischen Recht*. Köln–Graz, Böhlau Verlag, 1968, 51.
- 61 MEISSEL, Franz-Stefan: *Altruismus und Rationalität. Zur „Ökonomie“ der negotiorum gestio*. In: BABUSIAUX, Ulrike–NOBEL, Peter–PLATSCHEK, Johannes (Hrsg.): *Der Bürge einst und jetzt. Festschrift für Alfons Bürge*. Zürich–Basel–Genf, Schulthess, 2017, 255–288. 284.
- 62 ATZERI-VACCA, Francesco: *I requisiti essenziali della negotiorum gestio. Parte teorico-pratica. Studio comparato di diritto romano–civile–commerciale*. Cagliari, Tip. dell’Unione Sarda, 1897, 48. A *negotiorum gestor* sürgős beavatkozásának indokoltsága kapcsán elegendő az *infamiával* fenyegető csődeljárásra gondolnunk. A hitelezőket a *praetor decretumával* beutalhatta az *absens* vagy átmenetileg elérhetetlen adós teljes vagyonába: ZLINSZKY János: *Ius privatum. A római magánjog története*. Budapest, Osiris Kiadó, 1998, 62. A *gestor* kulcsfontosságú közbelépéséről részletesen tudósít: Cic. *Quinct.* 49skk., 66skk.
- 63 Ulp. D. 3,5,3,9.
- 64 A források szerint az *utilitas gestionis* kritériuma tendencia-szerűen teljesül a szükséghelyzeti ügyvitel (‘Notgeschäftsführung’) eseteiben (Ulp. D. 3,5,9,1; Paul. D. 3,5,12; Gai. D. 3,5,21): SEILER i. m. 54sk. Vö. MAYER-MALY, Theo: *Probleme der negotiorum gestio*. SZ, 86 (1969), 416–435. 430-431.

figyelembe az ügyvitel értékelésekor, azonban a *gestor* tevékenysége *a priori* nem minősíthető hasznosnak.⁶⁵

Az *utilitas-necessitas* viszonyrendszer alkalmazása nagyban hozzájárul az ügyvitel méltányos elbírálásához,⁶⁶ viszont a felek között eredendően fennálló, a *negotiorum gestio differentia specificáját* megtestesítő információ-defektust nem tudja orvosolni.⁶⁷ Deli kitűnő meghatározása szerint a kötelemfakasztó tényállásból „féloldalú ügylet” keletkezik, mivel a kölcsönös akaratnyilvánítás hiánya aszimmetrikus jogviszonyt eredményez.⁶⁸ Az intézmény fogalmi eleméből következik, hogy a *negotiorum gestor* beavatkozásakor a *dominus negotii* akarata nem került világosan artikulálásra, az ügyvivő legfeljebb vélelmezni tudja (*praesumptio iuris*) az ügy ura feltehető érdekét.⁶⁹

4. A mandatarius és a negotiorum gestor ügyvitelének komparációja

Az alábbiakban egy olyan *Digesta-fragmentum* elemzésére kerül sor, melyben Africanus egy földvásárlással kapcsolatos jogvitában a *mandatum*, illetve a

65 Az ügyvitel megkezdése előtt még sem az ügy ura, sem az ügyvivő nem tudja, hogy az ügyvitel eredményes lesz-e; a *negotium utiliter gestum* értelmezését lásd: DELI Gergely: *Mitől elegáns egy jogi érv?* In: KÖNCZÖL Miklós (szerk.): *Törvénytészéki retorika, jogászi érvelés*. Budapest, Pázmány Press, 2016, 117–128. Vö. REICHARD, Ingo: *Negotium alienum und ungerechtfertigte Bereicherung. Zur Entbehrlichkeit des § 687 Abs. 2. BGB. AcP*, 193 (1993), 567–602. 573. Az *utilitas* fogalmát Finazzi az *utiliter coeptum* és az *utiliter gestum* értelmében egyaránt elemzi: FINAZZI (2003) i. m. 501skk. Mindazonáltal, a klasszikusok gyakorlatára figyelemmel, helytállóan tűnik Pacchioni véleménye, aki szerint az *utilitas gestio* mindig a konkrét eset körülményeire kiterjesztve értelmezték: PACCHIONI, Giovanni: *Trattato della gestione degli affari altrui secondo il diritto romano e civile*. Lanciano, Rocco Carabba, 1893, 288.

66 DEPPEKEMPER, Gunter: *Negotiorum gestio–Geschäftsführung ohne Auftrag (Bd. 2)*. Göttingen, V&R unipress, 2014, 71–72. Vö. Gai. D. 5,3,39 pr.; Paul. D. 19,2,55,1; Iav. D. 23,5,18 pr. A *necessitas* az *utiliter coeptum* egyik megnyilvánulási formájának tekinthető, a *necessitas* megléte mégsem zárta ki az ügyvitel *a posteriori* értékelését, mert a *gestor* eljárása során kifejtett valamennyi cselekményének célirányosnak kellett lennie: FINAZZI (2003) i. m. 523. Az ügyvivő költségtérítési igényének érvényesítése szempontjából az *utilitas–necessitas* kapcsolata voltaképpen a dologra fordított beruházások trichotómiájában (*necessariae–utiles–voluptariae*) is értelmezhető: Paul. D. 50,16,79 pr.–2.

67 Vö. DAWSON i. m. 822.

68 DELI Gergely: *Egy kis kozmológia. Az utiliter fogalma a D. 3,5,9,1-ben*. In: JAKAB Éva–POZSONYI Norbert (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára*. Szeged, SZTE ÁJK, 2014, 77–95. 78skk.

69 SAYIN, Baha Yiğit: *Negotiorum Gestio As a Source of Obligation. From Roman Law to Modern Codes. Annales de la Faculté de Droit d’Istanbul*, 73 (2023), 261–325. 283. Vö. Ptk. 6:584. §.

negotiorum gestio alapján történő igényérvényesítés kérdésével foglalkozik. A szöveg betekintést kínál a konszenzuális ügyvitel és a kéretlen beavatkozás közötti diszkrepancia klasszikus jogi megítélésébe.

Afr. 7 *quaest.* D. 3,5,45 pr.: *Mandasti filio meo, ut tibi fundum emeret: quod cum cognovissem, ipse eum tibi emi. Puto referre, qua mente emerim: nam si propter ea, quae tibi necessaria esse scirem, et te eius voluntatis esse, ut emptum habere velles, agemus inter nos negotiorum gestorum, sicut ageremus, si aut nullum omnino mandatum intercessisset, aut Titio mandasses et ego, quia per me commodius negotium possim conficere, emissem. Si vero propterea emerim, ne filius mandati iudicio teneatur, magis est, ut ex persona eius et ego tecum mandati agere possim et tu mecum actionem habeas de peculio, quia et si Titius id mandatum suscepisset et, ne eo nomine teneretur, ego emissem, agerem cum Titio negotiorum gestorum, et ille tecum et tu cum illo mandati. Idem est, et si filio meo mandaveris, ut pro te fideiuberet, et ego pro te fideiusserim.*

A *mandator* (a továbbiakban: „Tu”) megbízta „Ego” fiát, hogy vásároljon neki egy földterületet.⁷⁰ Mikor „Ego” tudomást szerzett az ügyletről, maga vásárolta meg a földet „Tu” részére. Africanus számba veszi azokat a kereseteket, amelyekkel a felek perelhetik egymást, érvelését egy párhuzamos eset bemutatása mentén vezeti végig, majd véleményéhez egy analógiát is fűz.

Az alaptényállás a következő: „Tu” és „Ego” fia, a *filius* között megbízási szerződés jött létre, amelynek tárgya egy telek megvásárlása.⁷¹ A vásárlást végül mégsem a megbízott, hanem annak apja bonyolította. A jogtudós „Ego” vásárláshoz köthető tudati viszonyulásának, intenciójának megfelelően variációkat állít fel.⁷²

Az első változat az, mikor „Ego” tudomással rendelkezik arról, hogy a telekre „Tu”-nak szüksége van, és azt meg akarta venni (*propter ea, quae tibi necessaria esse scirem, et te eius voluntatis esse, ut emptum habere velles*).⁷³

70 A forrásanyag alapján a telekvásárlásra irányuló *mandatumot* a szerződés egyik tipikus tárgyának tekinthetjük: Gai. D. 17,1,2,1-3; Paul. D. 17,1,5,3; Ulp. D. 17,1,8,6; D. 17,1,10 pr., 2; D. 17,1,12,8; Gai. D. 17,1,13; Paul. D. 17,1,15; Afr. D. 17,1,34,1; Ner. D. 17,1,35; lav. D. 17,1,36,1-3; Paul. D. 17,1,45 pr.; Cels. D. 17,1,48,2.

71 A vételi megbízási felelősségtani kérdéseivel kapcsolatban lásd: RUNDEL, Tobias: *Mandatum zwischen utilitas und amicitia. Perspektiven zur Mandatarhaftung im klassischen römischen Recht.* Münster, Lit, 2005, 47skk. A *mandatum* ingatlanvásárlásra vonatkozó típusának kérdésével foglalkozik: CHOE, Byoung Jo: *Die Schulkontroverse bei Überschreitung des Auftrags zum Grundstückskauf.* In: NÖRR, Dieter–NISHIMURA, Shigeo (Hrsg.): *Mandatum und Verwandtes. Beiträge zum römischen und modernen Recht.* Berlin–Heidelberg, Springer, 1993, 119–139.

72 Vö. MAYER-MALY (1969) i. m. 428.

73 A *negotiorum gestor* miután tudomást szerzett a *dominus* igényéről, azzal a szándékkal

Amennyiben „Ego” „Tu” érdekeire tekintettel avatkozik az idegen ügybe,⁷⁴ az igényérvényesítésre a *negotiorum gestio* szabályai szerint van lehetőség, mintha „Tu” korábban nem is adott volna megbízást a telekvásárlásra vonatkozóan (*si aut nullum omnino mandatum intercessisset*).⁷⁵ „Ego” tehát *negotiorum gestio*ként *actio negotiorum gestorum contraria* útján követelheti költségeinek megtérítését a *dominustól*, míg „Tu” *directa actió*val perelheti a *gestort* az ügyvitel folytán hozzá került dolog – azaz a földterület – kiadására, illetve az esetlegesen felmerülő kárának megtérítésére.⁷⁶ Ugyanez vonatkozik a párhuzamos esetre, melyben Africanus a *filius* pozíciójába megbízottként, az önjogú Titiust állítja, aki helyett ugyancsak „Ego” vásárolja meg a telket, ugyanis utóbbi kedvezőbben tudja intézni az ügyet (*aut Titio mandasses et ego, quia per me commodius negotium possim conficere, emissem*). Az imént említett szituációkban a *negotiorum gestor* már az ügyvitel megkezdése előtt ismeri a *dominus negotii* akaratát, hiszen „Tu” a megbízás keretében egyértelműen nyilatkozott arról, hogy a telket meg kívánja vásárolni.⁷⁷ „Ego”

avatkozik az ügybe, hogy a vásárlást az ügy ura helyett hajtsa végre: SEILER i. m. 32. Africanusszal megegyező értelemben vizsgálja a hozományrendelés kérdését: Ulp. D. 23,4,4.

- 74 A *contemplatio* általánosságban megtekintést, tekintet, figyelembevételt jelent: HEUMANN, Hermann Gottlieb–SECKEL, Emil: *Handlexikon zu den Quellen des römischen Rechts*. Jena, Gustav Fisher, 1907, 101-102. Ulpianus nyomán a *contemplatio* szűkebb értelemben a *dominus* érdekének figyelembevételét, a *negotiorum gestor* saját gazdagodását szolgáló ügyvitel ellentétét jelenthette: Ulp. D. 3,5,5,5; D. 3,5,5,11. Az ügyvivő intenciójának az érdekelt félre kellett irányulnia: Ulp. D. 3,5,5,3. A *contemplatio* megmutatja továbbá az *actio negotiorum gestorum* passzív legitimációját: Ulp. D. 3,5,5,14. Finazzi szerint a *contemplatio* a *gestor* akaratának irányát ('la direzione della volontà del gestore') képezte le: FINAZZI (2003) i. m. 371. Ezzel egyezik Rabel definíciója ('Willensrichtung'): RABEL, Ernst: *Negotium alienum und animus*. In: Studi in onore di Pietro Bonfante (vol. 4). Milano, Fratelli Treves, 1930, 279–304. 289. A terminusról összesen harminchárom Digesta-szöveg tesz említést, ennek ellenére Iustinianus újításának tekinti: MONIER, Raymond: *Manuel élémentaire de droit romain (tom. 2)*. Paris, Scientia Verlag Aalen, 1970⁵, 209. Vö. WACKE, Andreas: Die adjektivischen Klagen im Überblick. Erster Teil. Von der Reeder- und der Betriebsleiterklage zur direkten Stellvertretung. SZ, 111 (1994), 280–362. 335.
- 75 HARKE, Jan Dirk: *Das Vertragsrecht in Afrikans Quaestionen*. In: HARKE, Jan Dirk (Hrsg.): *Africani quaestiones. Studien zur Geschichte und Dogmatik des Privatrechts*. Berlin–Heidelberg, Springer, 2011, 42.
- 76 Uo. 42. Lenel kétségbe vonja a szöveg eredetiségét, és kételkedik abban, hogy „Ego” beavatkozásából közvetlenül a *negotiorum gestio* tényállása állna elő: LENEL, Otto: *Africani Quaestionen. Versuch einer kritischen Palingenesie*. SZ, 51 (1931), 1–53. 27⁶.
- 77 Vö. BERTZEL i. m. 135. Ankum szerint a *dominus negotii* akaratának megfelelő cselekményeivel a *negotiorum gestor* eleget tett az *utilitas gestionis* kritériumának, beavatkozása hasznosnak bizonyult: ANKUM, Hans: *Utiliter gestum*. OIR, 1 (1995), 19–53. 39. Hasonló véleményen van: FINAZZI (2003) i. m. 582. Vö. MICELI i. m. 124.

ügyvitele tükrében a *contemplatio domini* teljesülése „Tu” vonatkozásában detektálható.⁷⁸

A második variációban „Ego” beavatkozási szándéka nem „Tu”, hanem a *filius* érdekére koncentrálódik. Ez esetben „Ego” azért vette meg a telket, hogy fiát ne lehessen felelősségre vonni a „Tu”-val kötött *mandatum* alapján (*ne filius mandati iudicio teneatur*).⁷⁹ Azzal, hogy „Ego” kimenti fiát a megbízás teljesítésével járó kötelezettségek alól, a *mandatarius* helyébe lép. Ily módon „Ego”-t *ex persona filii* megilleti a kereseti jog a megbízóval szemben.⁸⁰ Vagyis „Ego” megbízottként *actio mandati contrariá*val perelhet „Tu” ellen a földterület megvásárlásából eredő költségeinek megtérítésére.⁸¹ „Tu” járulékos keresettel perelheti a hatalomalatti által kötött szerződésből kifolyólag „Ego”-t.⁸² A *filius* csak különvagyona erejéig vállalhat kötelezettséget,⁸³ így „Tu” csupán ezen összeghatárig lenne jogosult perelni a *pater familias*at, „Ego”-t, *actio de peculio*val.⁸⁴

78 A *tua gratia* követelménye involválta a felek felelősségének érdekszféra szerinti meghatározását: FREZZA, Paolo: *Le garanzie delle obbligazioni. Corso di diritto romano. Le garanzie personali (vol. 1)*. Padova, Cedam, 1962, 202. Ulpianus az örökgyógy akaratának értelmezésével összefüggésben is figyelembe vette a *contemplatiót*: D. 23,4,11; D. 32,11,22; D. 35,1,92.

79 A *filius familias* a római jog szerint csak korlátozott vagyoni jogképességgel rendelkezik, ugyanis amíg apja hatalma alatt áll, minden jogot neki szerez, a kötelezettségek viszont magát a *filiust* terhelik: Gai. *Inst.* 2,87; Ulp. D. 45,1,45 pr. MOLNÁR Imre–JAKAB Éva: *Római jog*. Szeged, Leges, Diligens, 2021⁹, 132. A hatalomalatti családtagok helyzetét illetően lásd: P. SZABÓ Béla: *Előadások a római állam- és jogtörténet köréből*. Miskolc, Bíbor Kiadó, 1999, 101.

80 A második variációban a *filius* minősül az ügy urának, ő viszont „Ego” *patria potestas*a alá tartozik, és a hatalmi viszony kizárja a *negotiorum gestio* alapján történő igényérvényesítés lehetőségét: FINAZZI (2003) i. m. 420; HARKE i. m. 43.

81 NEUMANN, Alexander: *Der Bürgerregress im Rahmen des römischen Auftragsrecht. Studien zur formula in factum concepta*. Baden-Baden, Nomos, 2011, 65.

82 SCHULZ, Fritz: *Classical Roman Law*. Oxford, Clarendon Press, 1951, 556.

83 Ulp. D. 15,1,3,5; vö. Ulp. D. 15,1,7,4; D. 15,1,5,1. A hatalomalatti személyek különvagyonuk révén kapcsolódhattak be az üzleti tevékenységekbe: LAMBERTI, Francesca: *Hauskinder (filii familias)*. In: BABUSIAUX, Ulrike–BALDUS, Christian–ERNST, Wolfgang et al. (Hrsg.): *Handbuch des Römischen Privatrechts (Bd. 1)*. Tübingen, Mohr Siebeck, 2023, 858–875. 870sk. A *peculium filii* ugyan a *pater familias* tulajdonát képezte, mégis biztosított bizonyos fokú pénzügyi önállóságot a *filius* részére: POZSONYI Norbert: A családgyermek különvagyona a nem jogász irodalomban (Suet. Tib. 15 és 50). *AUB*, 52 (2015), 73–85. 75.

84 Paul. D. 15,1,47,1; MICELI, Maria: *Sulla struttura formulare delle ‘actiones adiecticiae qualitatis’*. Torino, Giappichelli, 2001, 236. A *cum cognovissem* részlet arra enged következtetni, hogy a *pater familias* utólag szerzett tudomást a *filius* ügyletkötéséről. A hatalomgyakorló *ignorantiája* esetünkben az *actio de peculio* alkalmazására ad lehetőségét: FÖLDI i. m. 177. Vö. Ulp. D. 15,1,3,7; Pomp. D. 15,1,4,5; Pap. D. 15,1,50 pr.

Más a helyzet akkor, ha „Tu” az önjogú Titiust bízza meg a vásárlással. „Ego” a vásárlást itt is a megbízott felelősség alóli mentesítése céljából intézi (*ne eo nomine teneretur, ego emissem*). A párhuzamos esetben viszont „Ego” beavatkozásától függetlenül megilleti Titiust a megbízásból származó kereseti jog, a *gestor* ügyvitele a felek belső jogviszonyát szabályozó *mandatumot* nem érinti (*et ille tecum et tu cum illo mandati*).⁸⁵ „Ego” Titius érdekében jár el, helyette vásárolja meg a telket, így a *negotiorum gestio* most kettejük között létesül: Titius a *dominus negotii*, „Ego” pedig a *negotiorum gestor*.⁸⁶ A *contemplatio domini* ebben a konstellációban szintén megvalósul, azonban nem „Tu”-ra, hanem Titiusra irányul.⁸⁷ Az előzőkből következik, hogy „Ego” Titiuszal szemben indíthat *contraria actiót* (*agerem cum Titio negotiorum gestorum*).⁸⁸

Africanus a *filius* vételi megbízásáról alkotott álláspontját a *filius* kezességvállalására vonatkozó analóg megbízási tényállással is alátámasztja.⁸⁹ Abban az esetben, ha „Tu” kezességvállalással bízna meg a *filiust*, a telekvásárláshoz hasonlóan, apja látná el helyette a feladatot (*si filio meo mandaveris, ut pro te fideiuberet, et ego pro te fideiusserim*).⁹⁰ Az analógia a következő fragmentumban folytatódik.⁹¹

Afr. 7 *quaest.* D. 3,5,45,1: *Si proponatur te Titio mandasse, ut pro te fideiuberet, meque, quod is aliqua de causa impediretur quo minus fideiuberet, liberandae fidei eius causa fideiussisse, negotiorum gestorum mihi competit actio.*

85 JÖRS, Paul–KUNDEL, Wolfgang–WENGER, Leopold: *Römisches Privatrecht*. Berlin–Göttingen–Heidelberg, Springer, 1949³. 102.

86 HARKE i. m. 42.

87 A *contemplatio domini a negotium alienum* azonosítására is használható: KASER–KNÜTEL–LOHSSE i. m. 338.

88 Az *actio negotiorum gestorum* érvényesítését a *contemplatio* megvalósulásához köti RUHSTRAT i. m. 328 is.

89 Vö. Ulp. D. 17,1,12,6. A vásárlás mellett, a kezességvállalás is a *mandatum* tipikus szolgáltatásának minősült, lásd pl.: Gai. D. 17,1,2,1-3; Ulp. D. 17,1,10,11; Paul. D. 17,1,22 pr.-1; D. 17,1,26,5; BÜRGE, Alfons: *Römisches Privatrecht. Rechtsdenken und gesellschaftliche Verankerung. Eine Einführung*. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1999, 130.

90 BRÓSZ, Róbert: Peculium servi (vel filii?). AA, 18 (1970), 307–335. 309. A *pater familias* a *filius* kezességvállalása folytán is a különvagyon erejéig felel: Ulp. D. 15,1,3,9. Vö. a *servus* kezességvállalásából eredő felelősséggel: Ulp. D. 15,1,3,5; Pap. D. 15,1,47,1.

91 A kezességvállalás szintén mint *negotium peculiare* alapozza meg a *pater familias* felelősségét: PESARESI, Roberto: *Studi sull'actio de peculio*. Bari, Cacucci Editore, 2012, 32skk.

Az összevetés alapját megint csak a megbízottak eltérő *statusa* adja.⁹² Amennyiben „Tu” a *sui iuris* Titiust bízta meg a kezességvállalással, a *mandatarius* viszont akadályozottsága okán nem tudja kötelezettségét teljesíteni, Titius mentesítése céljából, „Ego” vállalja át a kezességet (*liberandae fidei eius causa fideiussisse*).⁹³ A kezesi feladatokat ellátó *negotiorum gestor*, „Ego” ebben a tényállásban is a megbízott oldalán lép fel, tehát *actio negotiorum gestorum contraria*val követelhet költségtérítést az ügy urától, Titiustól.⁹⁴

Az Africanus-szövegben a *negotiorum gestió*ból keletkező aszimmetrikus jogviszony a *negotiorum gestor* előzetes informáltsága, illetve a *contemplatio domini* révén „kiegyenlítődt”. A *voluntas domini negotii* a megbízási szerződés alapján már a beavatkozás előtt közvetett módon ismert volt a *negotiorum gestor* előtt. Az ügy ura érdekének megfelelő ügyvitel valamilyeni variációban, a *mandator*, illetve a *mandatarius* viszonylatában teljesült. A *contemplatio domini* tehát a költségtérítés előfeltételének tekinthető, az ügyvivő igényérvényesítésének eszköze a közte és a *dominus* között keletkező jogviszonyhoz igazodik:⁹⁵ *actio mandati contraria* vagy *actio negotiorum gestorum contraria*.⁹⁶

A *negotiorum gestor* költségtérítési igényének elbírálását Labeo, Pomponius és Ulpianus is a *contemplatio* vizsgálatához kötötte. Szembetűnő hasonlóságok fedezhetők fel a D. 3,5,45 pr. és a D. 3,5,5,8 fragmentumok között. A

92 A jogtudós a D. 15,3,17 pr. körében is párhuzamosan vizsgálja az *alieni iuris* és a *sui iuris* képviselő ügykezelését. A szöveg elemzését lásd: KLAUSBERGER, Philipp: Versum autem sic accipimus, ut duret versum? Bemerkungen zur actio de in rem verso zwischen Geschäftsführung und Bereicherung. *RIDA*, 56 (2009), 75–90; KLAUSBERGER, Philipp: Versionshaftung trotz Verlust? Nochmals zu D.15.3.17pr. *RIDA*, 61 (2014), 217–227.

93 A *fideiussor*t nem illette meg a *beneficium ordinis*, a hitelező közvetlenül a kezestől követelhetette az egész tartozás megtérítését: BOÓC Ádám: A kezesség egyes kérdései a római jogban. *Állam- és Jogtudomány*, 51 (2010), 357–382. 370. Titius és „Ego” nem álltak jogviszonyban egymással, így az elszámolásra, költségtérítésre a *negotiorum gestio* tényállása szerint adódott lehetőség, vö. Paul. D. 17,1,20,1; Cels. D. 17,1,50 pr.; Újvári Emese: Versengő biztosítékok. Ugyanazon főkötelem záloggal és kezességgel történő biztosítása a római jogban. *Jog-Állam-Politika*, 7 (2015), 65–84. 72.

94 A *contemplatio Titii a liberandae fidei eius causa fideiussisse* részletben fejeződik ki: FINAZZI (2003) i. m. 421. Az *actio negotiorum gestorum* érvényesítése a *fideiussor* üzleti szándékának (‘Geschäftsabsicht’) megfelelően kerül elismerésre: BENKE, Nikolaus: Zu Papinians actio ad exemplum institoriae actionis. *SZ*, 105 (1988), 592–633. 614¹¹¹.

95 HARKE i. m. 43.

96 Több olyan szöveg maradt ránk, melyben mind az *actio mandati*, mind pedig az *actio negotiorum gestorum* alkalmazásának kérdése felmerül: Ulp. D. 3,3,31 pr.; lav. D. 3,5,27; Paul. D. 11,1,20 pr.; Ulp. D. 14,3,1; Ulp. D. 15,3,3,2; Afr. D. 21,1,51,1; Scaev. D. 22,1,13,1; Ulp. D. 46,1,4 pr.; Paul. D. 46,3,62.

D. 3,5,5,8 alatt Ulpianus – Labeóra és Pomponiusra hivatkozva – kimondja,⁹⁷ hogy a *pater familias* vagy *dominus* hatalma alatt álló ügykezelők helyett tevékenykedő *gestor*, *negotiorum gestorum actió*val perelheti az ügy urát, feltéve, hogy a hatalomgyakorló személyes érdekeire tekintettel látta el az ügyvitelt.⁹⁸ Míg *actio de peculio*t érvényesíthet akkor, ha beavatkozása a *filiushoz* vagy a *servushoz* fűződő baráti viszonyára (*amicitia filii tui vel servi*) vezethető vissza, vagy ha azok érdekeire tekintettel járt el (*eorum contemplatione*).⁹⁹ Amennyiben pedig a hatalomalattinak nem volt *peculiuma*, a *gestor actio de in rem verso*val a *pater familias*, illetve *dominus* ügyvitelből eredő gazdagodásának mértéke szerinti összegre perelhetett (*in quantum locupletior ex mea administratione factus sit*).¹⁰⁰

A D. 3,5,5,2-ben a Iulianus gondolatait¹⁰¹ interpretáló Ulpianus szintén a *contemplatio*nak megfelelően differenciálja a *negotiorum gestor* igényérvényesítési lehetőségeit. Azon esetben, ha a megbízás nélküli ügyvivő abból a célból intézte a *pupillus* ügyeit, hogy a gyámot ne vonhassák felelősségre (*contemplatio tutoris*), *actio negotiorum gestorum contrariát* érvényesíthet utóbbival szemben. A remekjogász szerint a *gestor* még a *pupillus* ellen is fordulhat, feltéve, hogy az az ügyvitelből gazdagodott (*modo si locupletior fuerit factus*).¹⁰²

97 Lenel – nem igazán meggyőző okfejtése – szerint a szöveg részben interpolált, úgy véli, Labeo és Pomponius nem különböztette meg a töredék tengelyébe állított *negotia peculiaris* és *negotia non peculiaris* kapcsolatát: LENEL, Otto: Textkritische Miscellen. SZ, 39 (1918), 119–171. 132skk. Vö. SEILER i. m. 34.

98 *Contemplatione tui* esetében a hatalomgyakorló korlátlanul, míg *amicitia filii tui vel servi, vel eorum contemplatione* esetében, *de peculio* tartozik felelősséggel: SEILER i. m. 33.

99 A *negotiorum gestor* mindkét esetben a *dominust* perelheti, a keresettípust viszont a *contemplatio* határozta meg: FINAZZI (2003) i. m. 418.

100 Az *actio de peculio* és az *actio de in rem verso* viszonyához lásd: CHIUSI, Tiziana J.: *Die actio de in rem verso im römischen Recht*. München, C.H. Beck, 2001, 49skk.

101 Iulianus idézésének interpolációkritikai elemzését lásd: LABRUNA, Luigi: *Rescriptum divi Pii. Gli atti del pupillo sine tutoris auctoritate*. Napoli, Jovene, 1962, 168skk. Vö. FINAZZI (2003) i. m. 422-423.

102 A *pupillus* felelőségének kivételes megállapítására valószínűleg a *rescriptum divi Pii* (Paul. D. 3,5,33; Ulp. D. 26,8,1 pr.) alkalmazásával kerülhetett sor: SIBER, Heinrich: Das angebliche rescriptum divi Pii über Bereicherungsklagen gegen Mündel. SZ, 53 (1933), 471–477. 477.

5. Voluntas – contemplatio

A jogügyleti tan terrénumában paradigmaváltást előidéző *id quod actum est*¹⁰³ fenomenonja szakított a hosszú időn át uralkodó, az akarat és a nyilatkozati elmélet ellentétpárjába szorult sematikus szemléletmóddal.¹⁰⁴ Az *id quod actum est* felmentette a *voluntast* az interpoláció vádja alól, bizonyította a szerződő felek akaratának klasszikus jogi relevanciáját, anyagi és alaki jogi funkciói pedig általános elismerést nyertek a modern romanisztikában.¹⁰⁵ A komplex tartalmú konstrukció¹⁰⁶ szinonimáinak tekinthetjük többek között a *voluntast*, a *consensust*, az *animust* és a *menst*.¹⁰⁷ Ezen terminusok a *mandatum* és a *negotiorum gestio* kapcsolatának csomópontjaiként is felfoghatók.

Jóllehet, a *mandatumból* egyenlőtlenül kétoldalú kötelelem keletkezik, a szerződő felek konszenzusa kétségtelenül involválja az egybehangzó akaratnyilatkozatokat.¹⁰⁸ A szerződést a *mandator* és a *mandatarius* önként hozzák létre.¹⁰⁹ A *mandatum*nak *per definitionem* más érdekét kell szolgálnia, ez a követelmény azonban nem fosztja meg a megbízottat attól, hogy kiadásainak megtérítését igényelje.¹¹⁰ A *mandatarius* a rábízott feladat ellátásának megkezdésétől függetlenül, a megbízás elfogadásától kezdve felelősséggel tartozik a *mandator* irányába; a *negotiorum gestor* csak beavatkozását követően vonható felelősségre.¹¹¹ A *negotiorum gestióból* létrejövő kvázi-kontraktuális viszonyt az ügyvitel ténye hozza létre, a kötelelemkeletkezés időpontjában előfordulhat, hogy nem pusztán a *dominus negotii* akaratnyilatkozata hiányzik,

103 A kifejezést vélhetően először Servius használta: Lab. D. 18,1,80,2; PRINGSHEIM (1961) i. m. 18.

104 Az *id quod actum est* definíciója vitatott az irodalomban. PRINGSHEIM (1961) i. m. 30. értelmezési eszközként, GANDOLFI i. m. 135 viszont értelmezési célként határozza meg azt.

105 MANTOVANI, Dario: Ulrike Babusiaux, *Id quod actum est. Zur Ermittlung des Parteiwillens im klassischen römischen Zivilprozeß.* SZ, 126 (2009), 563–576. 563.

106 HAMZA Gábor: *Az ügyleti képviselet.* Budapest, Rejtjel, 1997, 112.

107 BABUSIAUX, Ulrike: *Id quod actum est. Zur Ermittlung des Parteiwillens im klassischen römischen Zivilprozeß.* München, C.H. Beck, 2006, 11.

108 CASCIONE, Cosimo: *Consensus. Problemi di origine, tutela processuale prospettive sistematiche.* Napoli, Editoriale Scientifica, 2003, 391.

109 NÖRR, Dieter: Sulla specificità del mandato romano. *SDHI*, 60 (1994), 367–393. 383sk.

110 Arangio-Ruiz hívja fel a figyelmet a *mandatum* képviseleti jogban betöltött szerepének fontosságára. A közvetlen képviselet hiánya miatt az üzleti tranzakciókban a *mandator* helyett a *mandatarius* jelent meg, elsőként neki kellett vállalnia a harmadik személlyel kötött szerződésből származó kötelezettségeket: ARANGIO-RUIZ (1949) i. m. 86.

111 WLAŠSAK i. m. 63.

hanem maga az ügy ura is ismeretlen a beavatkozó előtt.¹¹² A szemilaterális ügyletben ekkor még csak a *gestor* idegen ügyviteli szándéka (*animus aliena negotia gerendi*¹¹³) jelentkezhethet.

Miként Africanusnál tapasztalhattuk, a jogvita elrendezésében hangsúlyos szerephez jutott, hogy az ügyvivő milyen intencióval (*qua mente*¹¹⁴) avatkozott be. A beavatkozási szándék rekonstruálásával állapítható meg, hogy több lehetséges személy közül, ki volt az, akire tekintettel a *gestor* végrehajtotta az ügyvitelt.¹¹⁵ Az elemzett szöveg alapján nem a megbízó akarata, hanem a *contemplatio* iránya, az adott *dominus negotii* érdekének megfelelő ügyintézés határozza meg a költségtérítésre kötelezett fél személyét: amennyiben a motívum a földvásárlás kivitelezése, „Tu”; ha a motívum a megbízott felelősség alóli mentesítése, akkor Titius perelhető *actio contrariá*val.¹¹⁶ Ebben a momentumban az akaratok konvergenciája érhető tetten: a *negotiorum gestió*nak az ügy ura feltehető érdekében kell állnia – a D. 3,5,45 pr. esetében ez már az intervenciót megelőzően nyilvánvaló volt –, a *gestornak* pedig a *dominus* számára hasznosan kell cselekednie ahhoz, hogy igényeit érvényesíthesse – azaz érdeke fűződik az *utilitas gestionis* követelményének teljesítéséhez.

A *voluntas domini negotii* előzetes ismerete és az azzal harmonizáló *contemplatio domini* teljesülése esetén egy konszenzuális jellegű jogviszony keletkezhethet a megbízás nélküli ügyvivő és az ügy ura között.¹¹⁷ A *negotiorum*

112 BURDESE, Alberto: *Manuale di diritto privato romano*. Torino, Utet, 1964, 577. Vö. DAWSON i. m. 822-823.

113 Az *animus* és a *negotiorum gestio* viszonyáról ellentmondásos nézetek alakultak ki a szakirodalomban. Lásd összefoglalóan: MEISSEL, Franz-Stefan: *Klage aus Geschäftsführung ohne Auftrag (actio negotiorum gestorum)*. In: BABUSIAUX, Ulrike–BALDUS, Christian–ERNST, Wolfgang et al. (Hrsg.): *Handbuch des Römischen Privatrechts* (Bd. 2). Tübingen, Mohr Siebeck, 2023, 2379–2399. 2385–2387. A források arról tanúskodnak, hogy az *animus negotia aliena gerendi* csak Labeo, Paulus, Trebatius és Proculus olvasatában minősül a *negotiorum gestio* tényállási elemének (Paul. D. 3,5,18,2; Ulp. D. 11,7,14,11), klasszikus eredete ennek ellenére igen valószínű: RICCOBONO, Salvatore: *L'animus aliena negotia gerendi*. In: *Scritti di diritto romano* (vol. 2). Palermo, Società tipografica «Multa paucis», 1964, 73–89. 85; RABEL i. m. 295; MAYER-MALY (1969) i. m. 427; TALAMANCA (1971) i. m. 219; ANKUM i. m. 47; FINAZZI (2003) i. m. 615skk.; DEPPENKEMPER (2014a) i. m. 370; MEISSEL (2017) i. m. 284.

114 A *mens* leggyakoribb – itt is szereplő – jelentése: szándék, cél, nézet, értelem (HEUMANN–SECKEL i. m. 338.).

115 FINAZZI (2003) i. m. 415skk.

116 Vö. MARTON i. m. 74.

117 A *negotiorum gestió*ból azonban az ügy ura általi jóváhagyással sem keletkezik *mandatum*. A *ratihabitio* kétségtelenül egy *mandatum*hoz hasonló jogviszonyt keletkeztet, azonban az nem kerül a szerződés hatálya alá. A jóváhagyás révén a *dominus* a *gestor*

gestio fentebb modellált tényállása nélkülözi az ügyvitel *utilitas–necessitas* szempontú értékelését, hiszen implicite magában foglalja a *dominus* érdekeinek megfelelő tevékenységet, és így feljogosítja a *gestort* az igényérvényesítésre. Megjegyzendő, hogy *negotiorum gestio*nál nem az ügy ura és az ügyvivő közötti akarategység kialakulása tekinthető idealizált állapotnak, ugyanis az intézmény háttérében húzódó *ratio legis* éppen a jogosultság nélküli eljárásból, a *voluntas domini* hiányából fakadó problémák rugalmas kezelésének kívánalmára vezethető vissza.¹¹⁸ Az *utilitas-necessitas* garanciái elsősorban nem a *gestor* igényeinek figyelembevételét, hanem a beavatkozást megelőzően nyilatkozni képtelen *dominus* privátautónómiájának megóvását szolgálják. A szabályozás alapeszméje, hogy a *negotiorum gestor* tetszése szerinti idegen ügyviteléből a *dominus*nak nem származhatnak kötelezettségei.¹¹⁹ Amennyiben a jog megengedi, hogy a *gestor* más ügyébe avatkozzon, egyúttal biztosítania kell a *dominus* védelmét a gondatlan ügykezeléssel szemben.¹²⁰

cselekményeit magára nézve kötelezőnek ismeri el, és vitathatatlanná teszi az ügyvitel hasznosságát: ARANGIO-RUIZ (1949) i. m. 200; TALAMANCA (1990) i. m. 611.

118 Vö. Ulp. D. 3,3,40,4; VOCI i. m. 176.

119 SEILER i. m. 51.

120 ZIMMERMANN (1996) i. m. 446.